

TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM VA O'QUV TOPSHIRIQLARINI ISHLAB CHIQUISHDA PEDAGOGIK ASOSLARI

Muratova Sabohat Choriyevna,

Toshkent Amaliy fanlar universiteti v.b. dotsenti

E-mail: muratovasabohat273@gmail.com

Annotatsiya: maqolada Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim rivojlantirish masalasi, xususan, o'quv topshiriqlarini takomillashtirish, ularni mazmunini tahliliy o'rganish, mavzu mohiyatini ochib beruvchi mustaqil ishlar, hamda o'quv topshiriqlar ishlab chiqishning ilmiy-metodik asoslarini yaratish, o'quvchilar bilimni baholash mezonlarini ko'rib chiqish bo'yicha muhim tavsiyalar, xulosalar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, ta'lim mazmuni, kognitiv vazifalar, amaliy faoliyat, o'quv topshiriqlari, savol, topshiriq, baholash mezonlari, bilim, ko'nikma va malakalar.

Аннотация: в статье рассматривается вопрос развития самостоятельного образования в высших учебных заведениях, в частности совершенствование учебных задач, аналитическое исследование их содержания, самостоятельные работы, раскрывающие сущность предмета, а также создание научных и методических основ для при разработке учебных задач представлены важные рекомендации и выводы относительно пересмотра критериев оценки знаний учащихся.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, содержание образования, познавательные задачи, практическая деятельность, учебные задачи, вопрос, задание, критерии оценки, знания, умения и компетенции.

Annotation: the article deals with the issue of independent education development in higher education institutions, in particular, the improvement of educational tasks, analytical study of their content, independent works revealing the essence of the subject, and the creation of scientific and methodological bases for the development of educational tasks. important recommendations and conclusions regarding the review of the criteria for evaluating students' knowledge are presented.

Keywords: independent education, educational content, cognitive tasks, practical activities, educational tasks, question, task, evaluation criteria, knowledge, skills and competencies.

Bo'lajak mutaxassislarni tayyorlash va o'quv jarayoni sifatini oshirishda o'quvchilarni ijodiy faoliyatga jalb etish, intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatini beruvchi mustaqil ishlar alohida o'rin tutadi.

Talabaning mustaqil ishi deganda mustaqil ta'lim uchun ajratilgan, o'quv-uslubiy adabiyotlar va tavsiyalar bilan ta'minlangan, testlar, imtihonlar, kollokviumlar, referatlar va ma'ruzalar shaklida nazorat qilinadigan mavzularning ma'lum bir ro'yxati bo'yicha ish tushuniladi. Hozirgi vaqtda talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish metodikasiga turlicha yondashuvlar mavjud. Ba'zi tadqiqotchilar mustaqil ishni o'qituvchilar tomonidan berilgan ma'lumotlarni o'quvchilarning idrok etishi va mustaqil tushunishi deb hisoblaydilar. Boshqalar bu hodisaning mohiyatini faqat tashqi belgilar bilan ochib beradi. Boshqalar esa mustaqil

ishni mustaqil o'zlashtirish va yangi bilimlarni chuqur anglash, talabalarning o'zlarini mustaqil va qo'yilgan savollarni o'rganish uchun vaqt miqdorini o'lchashlari kabi mezonlar bilan belgilaydilar. Bundan kelib chiqadiki, mustaqil ish nafaqat shakl, balki o'rganish vositasi hamdir, chunki u bir qator funktsiyalarni bajargan holda o'quvchilarning ma'lum ko'nikma va qobiliyatlarni rivojlantiradi. Mamlakatimizda keyingi yillarda bir qator ona tili o'qitish metodikasiga doir ilmiy-metodik tadqiqotlar olib borildi. Jumladan, Sh.Yusupova¹ va N.Yuldasheva² kabilar o'z tadqiqotlarida ona tilini yangi pedagogik texnologiyalar asosida o'qitishni targ'ib qilgan. A.G'ulomov³, M.Saidov⁴ va N.Alavuddinovalar⁵ esa ona tili o'qitish orqali mustaqil ishlash, ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi ustida izlanishlar olib borgan. Shuningdek, uzluksiz ta'limda ona tilidan til sathlarini o'qitish metodikasi bo'yicha ham bir qator tadqiqotlar olib borilgan, jumladan, T.Yusupova gapning bosh bo'laklarini o'qitish metodikasi bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borgan.⁶ Mazkur maqola mazmunidan bugungi kunda davlat tili ta'limida keng foydalanish mumkin.

Rivojlantiruvchi funktsiya aqliy mehnat madaniyatini oshiradi, o'quvchilarni ijodiy faoliyat bilan tanishtiradi va o'quvchining intellektual qobiliyatlarini boyitadi. Axborot va o'qitish sinflarda o'quvchilarning ta'lim faoliyatini o'z ichiga oladi. Yo'naltirish va rag'batlantirish o'quv jarayoniga kasbiy yo'naltirilganlik xarakterini beradi. Ta'lim funktsiyasining maqsadi - kelajakdagi mutaxassisning kasbiy fazilatlarini shakllantirish va rivojlantirish. Tadqiqot funktsiyasi professional va ijodiy fikrlashning yangi darajasini shakllantiradi.

Mustaqil ishning belgilari sifatida quyidagilar ajralib turadi: kognitiv yoki amaliy vazifaning, muammoli masalaning mavjudligi; vazifani bajarish vaqti; ruhiy stressning namoyon bo'lishi; topshirilgan muammolarni hal qilish jarayonida o'quvchilarning ongi, mustaqilligi va faolligi; talabaning mustaqil, kognitiv va amaliy faoliyatini boshqarishni amalga oshirish. Shunday qilib, mustaqil ishning asl mohiyati butun o'quv jarayonini belgilaydigan kognitiv yoki muammoli vazifadir.

1 Yusupova Sh. Ona tili ta'limi samaradorligini oshirish va ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish: ped. fan. nom-di diss. TDPI. –T.,1998.– 137 b.

2 Yuldasheva N. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida lug'aviy sinonimlarni yangi pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish metodikasi: ped.fan. nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilan diss.–T., 2002. –123b.

3 Gulyamov A. Metodika razvitiya uchebno - poznavatelnoy aktivnosti uchamixsya v protsesse prepodovaniya rodnogo (uzbekskogo) yazyka: Dis. dok. ped. nauk. –T.: TGPI, 1991. – 37 b.

4 Saidov M. O'zbek maktablarining 5-sinflarida ona tili ta'limi jarayonida tafakkurni rivojlantiruvchi o'quv topshiriqlari va ulardan foydalanish metodikasi: ped. fan. nom-di diss. avtoref.TDPU. –Toshkent, 2000.– 25 b.

5 Alavuddinova N. Ona tili darslarida ijodiy fikrlash ko'nikmasini shakllantirish metodikasi: ped. fan. nom-di diss. avtoref.TDPU. – T., 2008.– 24 b.

⁶ Yusupova T. Uzluksiz ta'lim tizimi asosida maktabda o'quvchilarga bosh bo'laklarni o'rgatish: ped. fan. nom-di diss. avtoref.TDPI. –T.,1998.– 22 b.

Mustaqil ish faoliyatga asoslangan xususiyatga ega va shuning uchun uning tarkibida faoliyatga xos bo'lgan tarkibiy qismlarni aniqlash mumkin: motivatsion aloqalar, muayyan vazifani belgilash, amalga oshirish usullarini tanlash, bog'lanishni bajarish, nazorat qilishdan iborat. Mustaqil ishni samarali bajarish uchun quyidagi shartlar bajarilishi kerak:

- o'quv vazifasini rag'batlantirish;
- kognitiv vazifalarni aniq shakllantirish;
- ishni bajarish algoritmi, usuli, talabning uni bajarish bo'yicha bilimi;
- o'qituvchi tomonidan hisobot shakllari, ish hajmi, uni topshirish muddatlarini aniq belgilash;
- konsalting yordami turlarini aniqlash (mavzuli, muammoli maslahatlar);
- baholash mezonlari, hisobot berish va boshqalar;
- nazorat turlari va shakllari (seminar, test, test, seminar va boshqalar).

Mustaqil ish o'quvchi faoliyatidagi takror ishlab chiqarish va ijodiy jarayonlarni o'z ichiga oladi. Bunga qarab mustaqil ishning uchta darajasi ajratiladi.

Reproduktiv darajaga o'qish, o'quv adabiyotlarini yozib olish, ma'ruzalar tinglash, audio va video yozuvlar, yodlash, qayta aytib berish, yodlash, Internet resurslari, o'quv materialini takrorlash kiradi. Kognitiv-qidiruv seminar va amaliy mashg'ulotlarda xabarlar, ma'ruzalar, nutqlar tayyorlash, intizomiy muammolar bo'yicha adabiyotlar tanlash, referatlar, insholar, testlar yozish, ishbilarmon o'yinlarga tayyorgarlik ko'rish va boshqalarni o'z ichiga oladi. Ijodiy daraja - mustaqil ish darajasi - ilmiy maqolalar, tezislar yozish, tadqiqot ishlarida qatnashish, talabalarning ilmiy konferentsiyasi, olimpiadalarida qatnashish va boshqalarni o'z ichiga oladi. Talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish va muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun barcha darajadagi mustaqil ishlarining mutanosibliigi zarur. Qiyinchilik darajasiga ko'ra talaba mustaqil ishi to'rt xil.

Birinchi tur model bo'yicha vazifalarni bajarish qobiliyatini rivojlantiradi. Ikkinchisi xotiradan ma'lumotni qayta ishlab chiqarishga yordam beradi. Uchinchisi, atipik muammolarni hal qilishni o'rganishga qaratilgan. To'rtinchisi, ijodiy faoliyatga qaratilgan vazifalarni bajarishni o'z ichiga oladi. Muvaffaqiyatli mustaqil ishning zaruriy sharti yuqoridagi barcha ish turlari va darajalarining kombinatsiyasi hisoblanadi. Talabalarning mustaqil ishlarini tashkil qilishda talabalarning turli darajadagi tayyorgarligini va o'quv faoliyatining turli uslublarini hisobga olish kerak. Vazifalarni tanlashda o'qituvchi quyidagi mezonlarga amal qilishi kerak .

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yusupova Sh. Ona tili ta’limi samaradorligini oshirish va ilg’or pedagogik texnologiyalarni joriy etish: ped. fan. nom-di diss. TDPI. –T.,1998.– 137 b.
2. Yuldasheva N. Umumiy o’rta ta’lim maktablarida lug’aviy sinonimlarni yangi pedagogik texnologiyalar asosida o’qitish metodikasi: ped.fan. nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilan diss.–T., 2002. –123b.
3. Gulyamov A. Metodika razvitiya uchebno - poznovatelnoy aktivnosti uchastixsya v protsesse prepodovaniya rodnogo (uzbekskogo) yazыka: Dis. dok. ped. nauk. –T.: TGPI, 1991. – 37 b.
4. Saidov M. O‘zbek maktablarining 5-sinflarida ona tili ta’limi jarayonida tafakkurni rivojlantiruvchi o‘quv topshiriqlari va ulardan foydalanish metodikasi: ped. fan. nom-di diss. avtoref.TDPU. –Toshkent, 2000.– 25 b.
5. Alavuddinova N. Ona tili darslarida ijodiy fikrlash ko‘nikmasini shakllantirish metodikasi: ped. fan. nom-di diss. avtoref.TDPU. – T., 2008.– 24 b.
6. Yusupova T. Uzluksiz ta’lim tizimi asosida maktabda o‘quvchilarga bosh bo‘laklarni o‘rgatish: ped. fan. nom-di diss. avtoref.TDPI. –T.,1998.– 22 b.
7. <http://uza.uz/oz/education/-uvchini-mayib-ilayetgan-k-rinmas-va-samarasiz-milliardlar-14-11-2019>
8. Hamroyev A.R. Ona tili ta’limida o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish. Pedagogika fanlari doktori (Dsc) ilm. darajasini olish uchun yozilgan diss. –Toshkent, 2020. – 242 b.
9. Mavlonova K. Ona tili fanini adabiyot fani bilan badiiy matn orqali integratsiyalab o‘qitish metodikasini takomillashtirish Ped. fanl. bo‘yicha fal. dok. (PhD)ilm. daraj. olish uchun yozilgan diss. avtoreferati.T.: 2019.-22 b.